

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РФ
Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования
«Российский государственный университет им. А. Н. Косыгина
(Технологии. Дизайн. Искусство)»

Институт славянской культуры

Александр Невский и Савва Сербский:
ПОДВИГ И СВЯТОСТЬ В ЯЗЫКЕ, ЛИТЕРАТУРЕ,
культуре, истории

СБОРНИК НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

Москва

2023

УДК 81
ББК 80/81

Александр Невский и Савва Сербский: подвиг и святость в языке, литературе, культуре, истории: Сборник статей / Отв. ред. И.В. Бугаева, Н. Манойлович. – М.: РГУ им. А.Н. Косыгина, 2023. – 227 с.

Сборник подготовлен на основе докладов Круглого стола «Александр Невский и Савва Сербский: подвиг и святость в языке, литературе, культуре, истории», состоявшегося 16 ноября 2021 года на кафедре общей и славянской филологии Института славянской культуры ФГБОУ ВО «РГУ им. А.Н. Косыгина». В работе Круглого стола приняли участие ученые РГУ им. А.Н. Косыгина и Республики Сербии.

Статьи печатаются в авторской редакции

Редакционная коллегия

Бугаева Ирина Владимировна, доктор филологических наук, профессор кафедры общей и славянской филологии Института славянской культуры
Манойлович Негош, кандидат политологии, доцент кафедры общей и славянской филологии Института славянской культуры
Кузьмина Луиза Александровна, кандидат филологических наук, доцент кафедры общей и славянской филологии Института славянской культуры
Переволочанская Светлана Николаевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры общей и славянской филологии Института славянской культуры
Юдин Михаил Вячеславович, кандидат исторических наук, директор Института славянской культуры

Материалы сборника размещаются в РИНЦ

ISBN 978-5-00181-529-7

© Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Российский государственный университет им. А.Н. Косыгина (Технологии. Дизайн. Искусство)», 2023

© Коллектив авторов, 2023

© Манойлович Н., обложка, 2023

СОДЕРЖАНИЕ

АЛЕКСАНДР НЕВСКИЙ И САВВА СЕРБСКИЙ: ПОДВИГ И СВЯТОСТЬ В ЯЗЫКЕ И ЛИТЕРАТУРЕ

- Бајшански М.** (Нови Сад, Република Србија) Номинација Сава/Саво у корпусу епских песама бечког издања Вука Караџића **5**
- Бугаева И. В.** (Москва, Россия) Святость и подвиг в религиозном дискурсе **15**
- Вуловић Емонте Н. С., Тодоровић Д. М.** (Белград, Србија) Адаптација појединих сегмената текста из житија св. Саве уз илустрације за децу **25**
- Громовић М.** (Нови Сад, Србија) Дело Светога Саве у настави српског језика и књижевности **32**
- Гочанин М.** (Београд, Србија) Свети Сава у стиховима неких знаменитих српских песника **43**
- Дегтярева А. Н.** (Москва, Россия) Интерпретација прототипическог образа А. Невског в кинотексте: репрезентација феномена святости **54**
- Завельская Д. А.** (Москва, Россия) «Житие Александра Невского» и рецепция Античности в древнерусской литературе **65**
- Јовановић В.** (Београд, Србија) Свети Сава и Светосавље у делима светог владике Николаја Велимировића **72**
- Лагутова А. С.** (Москва, Россия) Хайретизмы в акафистах Александру Невскому и Савве Сербскому **80**
- Левушкина Р. С.** (Белград, Србија) Номинације светитеља Саве и благоверног Александра Невског у акатистима овим светима на савременом српском језику **89**
- Маркова Е. М.** (Москва, Россия) Победа и подвиг в языковом сознании славян **99**
- Радомская Т. И.** (Москва, Россия) Святой князь Александр Невский в жизни и художественных текстах первой трети XIX века **106**
- Станкович Шошо Н.** Лик Светога Саве у народној књижевности **115**
- Тутуш Н. П.** (Нови Сад, Србија) Флорални портрет Светога Саве у српској средњовековној књижевности **127**

АЛЕКСАНДР НЕВСКИЙ И САВВА СЕРБСКИЙ: ПОДВИГ И СВЯТОСТЬ В КУЛЬТУРЕ И ИСТОРИИ

- Бранковић Б. М.** (Бања Лука, Босна и Херцеговина, Република Српска) Срби у Босни и култ светог Саве **146**
- Курбакова А. А.** (Москва, Россия) Sveti Sava je ucitelj, prosvetitelj, zastitnik pravoslavne vere **160**
- Курбакова С. Н.** (Москва, Россия) Россия и Сербия: духовное и ратное братство через века **164**

- Манойлович Н.** (Москва, Россия) Растко Немањић – Светосавље као темель идентитета српског народа као православног и словенског народа **170**
- Милинчић М. А.** (Београд, Србија), **Вукоичић Д. Ж.** (Косовска Митровица, Србија), **Гатарич Д. Р.** (Београд, Србија), **Милинчић У. В.** (Београд, Србија) Духовни и материјални трагови светог Александра Невског у културном наслеђу Србије **175**
- Пак Е. С.** (Москва, Россия) Национальные эталоны мужества в контексте трансформации традиционных ценностей **187**
- Поповић А.** (Ниш, Србија) Место Светосавског култа у развоју Српске народно-црквене аутономије у Хабзбуршкој монархији 1690-1792 године **198**
- Федюкина Е. В.** (Москва, Россия) Сохраненные историей и утраченные... (храмы Александра Невского на западной окраине Российской империи: опыт историко-культурного анализа) **208**
- Юдин М. В.** (Москва, Россия) Александр Невский и Савва Сербский: орденские традиции двух стран **220**

на Врачару у Београду, данас се налази једна од највећих православних цркава на свету, Храм Светог Саве.

Завештање светог Саве је и дан данас присутно у традицији православне цркве словенских народа а за саме Србе Светосавље остаје чврста основа њиховог идентитета као православног и словенског народа.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. *Благојевић Милош* (1989). Србија у доба Немањића: Од кнежевине до царства 1168–1371. Београд: Вајат.
2. *Живковић Тибор* (2004). Црквена организација у српским земљама: Рани средњи век. Београд: Историјски институт САНУ, Службени гласник.
3. *Логос Александар А.* (2017). Историја Срба I. Београд.
4. *Ђурковић Сима* (2004). Срби међу европским народима. Београд: Equilibrium.
5. *Petar Đukić*: Svetosavlje temelj identiteta srpskog naroda kroz vekove. Radio Odžaci, 09.05.2019. Режим доступа: <https://www.ico.rs/delo-svetog-save-nedostizan-produhvat-u-srpskoj-istoriji/>. Последња посета: 29.12.2021.
6. *Mateja Matejić*: Značaj Svetog Save. Novinaronline, 06.10 2007. Режим доступа: <http://www.novinar.de/2007/10/06/znacaj-svetog-save.html>. Последња посета: 30.12.2021.
7. *Mateja Matejić*. Biography of Saint Sava, Columbus, Ohio, Kosovo Publishing Co., 1976: 85

© Манойлович Н., 2023

УДК 17.023.36(=1:470+571)(497.11)

ДУХОВНИ И МАТЕРИЈАЛНИ ТРАГОВИ СВЕТОГ АЛЕКСАНДРА НЕВСКОГ У КУЛТУРНОМ НАСЛЕЂУ СРБИЈЕ

Милинчић Миролуб Аранђела

*професор и шеф Катедре геопросторних основа животне средине
Универзитет у Београду – Географски факултет, Београд, Србија*

Вукоичић Данијела Жиоворада

*професор Одсека за географију Природно математичког факултета,
Универзитет у Приштини са седиштем у Косовској Митровици,
Косовска Митровица, Србија*

Гатарих Драгица Рада

*професор Катедре за друштвену географију
Универзитет у Београду – Географски факултет, Београд, Србија*

Милинчић Урош Владице

*Студент докторских студија
Универзитет у Београду – Географски факултет, Београд, Србија*

Сажетак: Руско културно наслеђе у Србији и на Балкану је различитог порекла, специфично по хронологији ширења и присуства. Нажалост, истраживање, очување и знање о овом културном феномену нису на најзадовољавајућем нивоу. Један део објеката руске културне баштине је непознат, а неки су заувек изгубљени. Њихов губитак је често последица утицаја протока времена и нехаја, а често се због различитих разлога уклањају или физички уништавају. Овај рад ће осветлити део културне баштине Св. Александра Невског у Србији и другим српским етничким областима на Балканском полуострву. Објекти културне баштине о којима се говори имају огроман историјски значај, разноврсни су по својим облицима, распрострањени су на широким територијама. Колико знамо, до сада ова тема није била предмет посебне студије и није била тако детаљно представљена у Србији и региону. Циљ овог чланка је да се укаже на порекло и савремено стање историјског наслеђа Светог Александра Невског у материјалној и духовној култури Срба и Србије. Ова тема је свакако вредна пажње упркос објективним и субјективним факторима који ограничавају истраживање.

Кључне речи: културно наслеђе, Свети кнез Александар Невски, војна руска црква, Србија, крсна слава, покровитељ православних породица код Срба

SPIRITUAL AND MATERIAL TRACES OF SAINT ALEXANDER NEVSKI IN THE CULTURAL HERITAGE OF SERBIA

Milincic Miroljub Arandjela

Professor and Head of the Department of Geospatial and Environmental Science

University of Belgrade - Faculty of Geography, Belgrade, Serbia

Vukoicic Danijela Zivorada

Professor at the Department of Geography, Faculty of Natural Sciences and Mathematics,

University of Prishtina based in Kosovska Mitrovica, Kosovska Mitrovica, Serbia

Gataric Dragica Rada

Professor of the Department of social geography

University of Belgrade - Faculty of Geography, Belgrade, Serbia

Milincic Uros Vladica

PhD student in Geoscience

University of Belgrade - Faculty of Geography, Belgrade, Serbia

Abstract: Russian cultural heritage in Serbia and the Balkans is diverse in its genesis, and specific horological and chronological distributions of presence. Unfortunately, its research, preservation and recognisability are often not at a satisfactory level. Many elements of this content are often not recognized, and many are lost forever. Their disappearance is more often a consequence of the influence of the passage of time and negligence. Due to various needs, they are often tendentiously covered up and physically erased. This work will shed light on part of the traces of the cultural heritage of St. Alexander Nevsky in Serbia and other Serbian ethnic areas on the Balkan Peninsula. Elements of cultural heritage of this provenance are present by the strength of their meaning, continuity of duration, diversity and multilayered presence, but also a significant geographical dispersion in space. To the best of our

knowledge, this is the first work that is focused on this topic in Serbia and the region. The aim of this paper is to point out the genesis and current state of St. Alexander Nevsky traces in the material and spiritual culture of Serbs and Serbia. This topic certainly deserves attention, although the research possibilities, objective and subjective, are limited.

Keywords: Cultural heritage, St. Prince Alexander Nevsky, Military Russian Church, Serbia, Slava, protector of Serbian Orthodox families

Увод

Почетак XXI века је обележен новим успоном Руско-српске духовне, културне, научне и привредне интеракције. Чини се да никада сарадња између два народа, две државе и/ли њихових заједница, у дугој прошлости, није била овако разноврсна, успешна и перспективна. У овом контексту треба посматрати и раст интересовања за примере међусобних културних утицаја и трагова културног наслеђа из ближе и даље прошлости, али и садашњости. Прошлост овом процесу, нарочито у садашњим условима, нуди низ подстицајних и афирмативних прилика. Хоће ли оне бити искоришћене зависи од нас и тога шта смо спремни учинити (жртвовати), свако у свом делокругу рада, могућности и обавеза. Уосталом на неискоришћене шансе и потенцијале се предуго указује, а без значајније валоризације истих и реалних резултата. На неке од тих подстицаја треба указати: 100 година од интензивног и масовног доласка руских избеглица у Србију и Краљевину СХС (Југославију), три века од почетка рада прве руско-српске школе у Сремским Карловцима (1725) и многих других [ур. Милинчић 2020: vii; под ред. Милинчић 2020 xv].

Када су у питању утицаји Св. Александра Невског на духовну и материјалну културу Србије треба са мером уважити неке од општих, посебних и појединачних околности и догађаја. Прво, његово опште уважавање за храброг војника, мудрог државника и посвећеног верника, заштитника Русије и православља. Друго, прихваћен је од скоро свих православних народа, често и као један од значајнијих верских празника у њиховим црквама. Његов култ, често са црквама и фрескама, раширен је на простору некадашње Руске империје, али и на многим другим тачкама широм света (Кина, Француска, САД и др).

Такође на простору Балкана: Србија, Црна Гора, Бугарска, Босна и Херцеговина (Република Српска), Грчка, Северна Македонија и другим. На простору српског етничког простора и Србије његов култ је трајније, дубље и сложеније утискиван у различитим временским етапама и из различитих праваца. Доминантно, са југа током XVII века и са истока и севера крајем XVIII и током XIX века, а по правилу у тешким и за опстанак етноса и вере српског народа пресудно важним временима.

Неопходно је указати и на континуитет руске пажње и бриге за православни, посебно словенски народ на Балкану, без обзира под којом су окупационом силом били – Аустрија или Турска. Он је и формално био институционализован и могућ после победе у седмогодишњем рату са турском (1768-1774).

Кучукаинарцијски мир (1774) је званично Руској Империји омогућио право да се меша у унутрашњу политику Османског царства у питањима заштите хришћанских (православних) народа. Руска Империја је ово право интензивно користила, а кроз Букурештански мировни споразум (1812) је учинила и да се име Србије, после три и по века, поново нађе и буде признато у међународним уговорима. Овом приликом ће детаљније бити приказана два примера културног наслеђа. Једно духовно кроз његово прослављање као породичне славе (светац заштитник) и друго кроз материјалне елементе културе: цркве, фреске, споменици и др.

Свети Александар Невски као слава

Слава („Крсно Име”) је најтрадиционалније и најспецифичније обележје Срба, а посебно српског православља. Обичај је чест и код данашњих православних Црногораца и Северних Македонаца, а спорадично и код дела унијата и римо католика у Јадранском приморју (северна Албанија, Бока Которска, Конавли, Далмација и др). Присутна је и код римокатолика Хрвата на Косову и Метохији (општине Липњан и Витина) и муслиманских заједница: Горанаца на Шар планини, у Санџаку и Босни и Херцеговини. Руски историчар, етнолог и дипломата, добар

познавалац Балкана, Иван Степанович Јастребов [Недељковић 2013] крајем XIX века ову ситуацију тумачи ставом да је она присутна и код Срба који су променили веру (католици, муслимани), као „остатак” традиционалног православног ритуала [Трифунски 1996: 157; Степанович 2018].

Постоје различите и сложене претпоставке о времену и условима настанка славе. Да има предхришћанске корене, да потиче из периода примања хришћанства или да је установљена или значајније кодификована од стране првог српског Архиепископа Св. Саве и његових наследника. Свакако да је давно и трајно обележје православних Срба, а може бити породична (крсна или кућна), црквена, сеоска (заветина, литије, молитва, масла, панађур), пољска (пољобранија), градска, еснафа, удружења и друго.

Од 2014. је у Националном регистру Нематеријалног културног наслеђа Србије (доступно на <http://nkns.rs/cyr/elementi-nkns>) и УНЕСКО-вој листи Репрезентативног нематеријалног културног наслеђа човечанства (доступно на *Slava, celebration of family saint patron's day – intangible heritage – Culture Sector – UNESCO*). Овом приликом слава је описана као комплекс ритуалних и социјалних пракси којима породица слави свеца за којег верује да је њен заштитник и давалац благостања. Она је значајан празник у којем учествују појединачне породице и њихови гости – чланови ширег сродства, суседи и пријатељи. Она је за традиционалне и верујуће српске породице и више од тога. Узајамност и повезаност свеца, славе и свакодневног живота је традицијом толико условљена да се у њима време и сви значајнији догађаји, годинишњи и животни, мере у односу на дан славе. Она се одражава и на привредне активности, тип куће (соба за славе), друге породичне планиране догађаје, дневне миграције и др.

Преко крсне славе све српске породице су стављене под окриље једног од светитеља, коме се, као своме заштитнику и помоћнику пред Створитељем, обраћају и кога поштују, моле и славе. Пракса се по правилу

генерацијски преноси, с колена на колено, по мушкој линији - са оца на сина. Није редак случај да се чак и међусобно непознати људи са истом крсном славом (истим патроном), препознају, идентификују и својатају на првом виђењу.

Обележавање Преноса моштију Св. Александра Невског (1724. по заповести цара Петра Великог) као славе код православних Срба се најчешће везује за племе Васојевића и почетак друге половине XVII века. Десило се ово у околностима када се ово јуначко и поносито племе, немањићког порекла, дуго бори против окупације, исламизације и насиља турака, а често и њихових савезника (непринципијелних коалиција). Ово је време када је било угрожено српско биће, православна вера и биолошки опстанак.

На дан овог свеца (вероватно 1658. – један век од његове канонизације) у сукобу са надмоћном турском војском Васојевићи га призивају, моле му се за помоћ („чудесну”) и заветују на верност. Исту ће потврдити тако што ће га узети за свог заштитника и прослављати као славу уколико исход битке, по њих, буде позитиван. Тако се и догодило. Васојевићи у Лијевој Ријеци, на ушћу Ковачког потока у Лопатску ријеку, овом светитељу - на темељу раније богомоље, подижу цркву. Истовремено га почињу, са подједнаким уважавањем, прослављати упоредо са Аранђеловданом као својом традиционалном крсном славом.

Век касније војвода Миљан Вуков Вешовић, на скупштини Васојевића, утиче да Св. Александар Невски – Лесендровдан (по новом календару – 12. септембар) буде обележаван као мала слава, односно да буде прислужак њиховом традиционалном патрону, за кога верују да је наслеђе од Немањића. Иствремено ће његово обележавање бити део трајног сећања на ову важну победу Васојевића над Турцима и Братоножићима. Од тада Васојевићи, без обзира где живели, уз своју традиционалну славу Св. Архангела Михаила - Аранђеловдан (нови календар: 21. новембар) славе и Пренос моштију Св. Александра Невског

(често као Лесендровдан). Сасвим је извесно да се Св. кнез Александар Невски као мала или велика слава од појединих породица овог порекла обележава широм света, на свим континентима и у свим европским државама.

Досадашњим истраживањем [Милинчић, Гатарих 2000: 26-27; Милинчич, Гатарич 2000: 48] је утврђено да се овај светац као прислава (мала) или главна (велика) слава обележава од појединих породица, делова насеља (патронимички засеоци) или њихових већих целина на ширем простору Србије, скоро у свим градовима и многим селима. Највише на територији општина и градова: Ивањица, Крагујевац, Краљево, Нови Пазар и другим. Ова географска дисперзност је пре свега последица дуготрајне и интензивна (масовне) миграције становништва племена Васојевића на простор данашње Србије, као задруга, породица или мушких појединаца због рада или школовања.

На АП Косову и Метохији

Пећ: Гораждевац,

Исток: Прекале,

Лепосавић: Мошница и Гркаје

Вучитрн: Самодрежа,

Звечан: Извори, Жареви, Јошевик,

Подујево: Орлане, Туручица,

У Централној Србији

Ивањица: Ивањица, Брусник, Будожела, Дајићи, Добри До, Васиљевићи, Медовине, Коритник,

Краљево: Краљево, Врдила, Јарчујак, Конарево, Мусина Река, Врх, Конарево, Врдила, Подибар, Гокчаница,

Чачак: Мрчајевци, Мршинци,

Куршумлија: Добри До,

Нови Пазар: Тврдошево, Рајетиће, Знуше, Жујевиће, Симовићи, Баре, Кокошково, Себечево, Слатина, Грачани, Медовине,

Тутин: Суви До, Веље Поље,

Прокупље: Арбанашка, Вича, Прекашница,

Рашка: Варово, Жутице, Рвати,

Пожега: Узићи,

У Црној Гори се још увек обележава као заветина племена Васојевића на Ножици у Васовој цркви, Манастира Архангела Михаила, са претечом из XIV века. Слави га и крипта саборног храма Храма Св. Јована Владимира у Бару. Почетком XIX века, владика црногорски Петар I се, иако са низом вредних одликовања, често потписивао као носилац ордена Св. великог Кнеза Александра Невског, добивеног од императора Павла Првога. Својим заштитником (имендан) га је сматрао и краљ Александар Карађорђевић, па је зато и био један од најзначајнијих дародаваца цркве овог свеца у Београду.

Свети Александар Невски у материјалној култури Србије

Овај вид присуства се може пратити од краја XIX века, од доласка руских добровољаца под вођством генерала Михајла Черњајева у Србију. Први такав објекат је био мобилног типа – Шатор црква, позната као Руска црква генерала Черњајева. Била је од платна са металном конструкцијоме – димензија 20 x 8 m. Једна је од три овакве покретне цркве (војне капеле) које су у Србију стигле заједно са руским добровољцима учесницима у Српско-турском рату (1876–1877).

Ова покретна црква је била опремљена нужним црквеним утварима, дрвеним иконостасом, иконама и др, неопходним за молитву, причешће војника пред битке и служење опела. Првобитно је постављена у центру Београда, на простору тадашње Велике пијаце (сада Студентски трг). Освећена је 19.9.1876. од стране митрополита Михаила, а на Делиградско поље, поред школе у којој је била команда генерала Черњајева, постављена је 26.9.1876. године.

После битке на Ђунису (29.10.1876) враћена је у Београд. Како се током зиме 1876/1877. године, због хладноће, није могло служити у њој,

утвари – престо, иконе, кандила и два мала звона – пренете су у Велику школу, односно Капетан-Мишино здање (данас Ректорат Универзитета у Београду), у учионицу бр. 55 (први спрат). По завршетку рата је премештена у круг Велике касарне, потом у порту Саборне цркве, а затим поново у зграду Велике школе. Метална конструкција и платно су продати на лицитацији, а црквене драгоцености пренете у Саборну цркву [Миљинчић, Ђорђевић 2000: 32–33; Миљинчич, Џорџевич 2000: 70–71].

Током овог кратког периода успостављена је дубока потреба локалног становништва за духовним контактом са овим свецем. Приближно у исто време он добија нову цркву на Дорћолу, на месту неке раније богомоље. Била је скромних димензија са дрвеном конструкцијом испуњеном опекама. Од 1877. до 1891. године налазила се на локацији између данашњих улица Цара Душана, Скендербега и Дубровачке. Била је позната и као црква Дунавског краја. У њу су из Саборне цркве пренете сачуване драгоцености и инвентар истоимене покретне војничке цркве (капеле) – свети престо, антиминос, два мала барјака, једно мало звоно, неколико икона, богослужбене књиге и др. Храм је срушен упркос противљењу СПЦ и становништва, а због потреба урбане реконструкције овог дела града. На локацији цркве је подигнута „Српска краљевска школа – Дунавски крај”, позната и као „Дорћолска школа” (данас Техничка школа „Дрво арт”).

Градске власти су се обавезале да за три године обезбеде грађевинску парцелу и нову цркву посвећену овом светитељу. После рушења храма, црквени предмети, свештенство и верници прелазе у Саборну цркву. Од 1894. до 1902. капела Св. Александра Невског се налази у згради Светосавског дома (данас Физички факултет), а затим до 1915. у школи подигнутој на месту првобитне цркве [Миљинчић Некић 2000: 32–33; Миљинчич, Ристич 2000: 70–71].

Црква и споменик Св. Александра Невског у Београду

Припреме за подизање нове цркве почеле су како је првобитно било и обећано 1891. године. Међутим од локације се убрзо одустало због непогодних природних услова за градњу. Темелј цркве на садашњој локацији (Цара Душана 636) је освећен 12.5.1912. од стране београдског митрополита Димитрија (патријарх СПЦ 1920–1930), у присуству престолонаследника Александра Карађорђевића, великог дародавца. Пројекат ради архитекта Јелисавета Начић, у српско-византијском стилу са наглашеним елементима моравске школе. Градња је убрзо прекинута, због Балканских и I св. рата. Због дугог застоја у изградњи (15 година) првобитни пројекат је 1926. прерађен од архитеката Душана Бабића и руса белоемигранта Василија Михајловича Андросова.

Темељна реконструкција постојећих изграђених структура и наставак радова одвија се током 1927–1929, када је црква грађевински била убрзано завршена. Током 1930. добија мермерни иконостас, масивна врата и полијелеј, првобитно намењене цркви Св. Ђорђа на Опленцу. Цркву је осветио патријарх СПЦ Варнава 23.11.1930. у присуству краља Александра I Карађорђевића. Иконе на иконостасу су урађене 1930. у атељеу руса избеглице Бориса Сељанка. Фасада храма је украшена декоративном пластиком и орнаментима од вештачког камена (репродукције најлепших украса средњовековних српских верских објеката). У јужној певници је мермерна спомен-плоча посвећена руском императору Николају II и руским добровољцима у саставу Моравске армије (Први српско-турски

рат). На фасади изнад главног улаза у храм је мозаик икона патрона храма. Поседује и икону (уље на платну, 146×78 cm) са ликом Св. Александра Невског. Дело је пољског сликара Јана Матејке (настала око 1890), а поклоњена је краљу Александру од маршала Јозефа Клеменса Пилсудског, председника Републике Пољске [Миљинчић 2000: 33–34; Миљинчић 2000: 128–129].

Крајем XX века неки историјски догађаји као да имају репризу. Опет је била угрожена православна вера и српски народ, до биолошког опстанка. Опет се као нужна помоћ појављују Руси добровољци и представници званичне војске РФ. Материјалних доказа тих времена има на више локалитета али је Храм Св. Александра Невског, сада истоимени манастир, у Угљевику (Република Српска) упечатљив пример. Првобитно је био подигнут од стране и за потребе руских војника у оквиру мировне мисије у БиХ. Истих оних војника који су се након НАТО агресије на Србију и Црну Гору 1999 нашли на Косову и Метохији.

На Фрушкој гори су од 2017 до 2021. завршени грађевински радови на цркви Св. Марије Магдалене („Благе Марије”) која се због руског стила градње, назива и „Путинова црква”. Ово је прва црква посвећена српским жртвама у злочиначким паравојним, војним и полицијским акцијама „Бљесак” и „Олуја” у Хрватској, током које је 1995. страдало више од 2.000, а у Србију протерано преко 220.000 људи. Име јој је предодређено црквеним празником на дан (4. август), када је почео главни прогон Срба и затирања православља у Хрватској.

Иницијатива за подизање цркве потиче од заједнице избеглих Срба (3.000) који су се настанили на овом простору. Рађена је по узору на храм Св. Александра Невског у Софији, са пет купола и површином од 240 m². Изглед цркве је изабран са жељом да се истовремено очува сећање на цара Николаја II Романова и руске избеглице које су пре једног века овде нашле уточиште (други дом) услед грађанског рата у Руској Империји. У

оближњим Сремским Карловцима је између два светска рата седиште заграничне РПЦ, штаб генерала Врангела и др.

Закључак

Приказани примери културног наслеђа Св. Александра Невског у Србији и на српским етничким просторима су репрезентативни и дубоко утиснути у свест и простор. Заступљени су кроз трајне духовне вредности и материјалне трагове који се континуирано просторно шире, садржински усложњавају и по вредности препознају. Овај рад је делимично указао на неке њихове потенцијално најпрепознатљивије сегменте, и можда правце будућих студиознијих истраживања овог реалног феномена у простору Србије и Балкана. Овај рад је само једно виђење генезе и просторног присуства овог феномена културног наслеђа.

Он је суштински сложенији. Св. Александар Невски је једна од најређих крсних слава али га уважавају и обележавају многобројна српско-руска, српско-руско-белоруска и друга слична удружења и организације. Његово дело и свети култ је спона световног и црквеног – препознатљивог за целу Православну цркву. Континуирано настају и нови садржаји. Београд - споменик овог свеца у порти истоименог храма. У Републици Српској будући храм овог свеца у Бањој Луци, његова поклоничка икона у Храму Христа Спаситеља у Оштрој Луци, честице његових моштију у манастиру у Угљевику и много тога још.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. *Трифуноски Ф.Ј.* Породична слава и сличне славе у Охридско-струшкој области, Гласник Етнографског института САНУ. – Београд. 1996. књ. XLV, С.155–160.
2. *Степанович И.Ј.* Стара Србија и Албанија: Забелешке с путовања, Ур. Борисав Челиковић. – Београд: Службени гласник. 2018.
3. *Недељковић Н.* Иван Степанович Јастребов, пријатељ и заштитник српског народа на Косову и Метохији. Ниш: Универзитет у Нишу – Филозофски факултет. 2013.
4. *Милинчич А.М., Ристич Д.* Первоначальный храм Св. Александра Невского, У Русское культурное наследие в Сербии, Под ред. Милинчич, А.М. Центр Русского географического общества в Сербии, Белград. 2020. С. 120.
5. *Милинчич А.М.* Храм Св. Александра Невского, У Русское культурное наследие в Сербии, Под ред. Милинчич, А.М. Центр Русского географического общества в Сербии, Белград. 2020, С. 128-129.

6. *Милинчич, А.М. Гатарич Д.* Св. князь Александр Невский - Покровитель православных семей у сербов, У Русское культурное наследие в Сербии, Под ред. Милинчич, А.М. Центр Русского географического общества в Сербии, Белград. 2020, С. 48.
7. *Милинчич А.М., Джорджевич И.* Военная русская церковь Св. князя Александра Невского, У Русское культурное наследие в Сербии, Под ред. Милинчич А.М. Центр Русского географического общества в Сербии, Белград. 2020, С.70-71.
8. *Милинчић А.М.* Храм Св. Александра Невског, У Руско културно наслеђе у Србији. Ур. Милинчић А.М. Центар Руског географског друштва у Србији, Београд, 2020. С. 33–34.
9. *Милинчић А.М, Гатарич Д.* Свети кнез Александар Невски – Крсна слава код Срба, У Руско културно наслеђе у Србији. Ур. Милинчић А.М. Центар Руског географског друштва у Србији, Београд, 2020. С. 26–27.
10. *Милинчић А.М, Борђевић И.* Војничка руска црква Св. кнеза Александра Невског, У Руско културно наслеђе у Србији. Ур. Милинчић А.М. Центар Руског географског друштва у Србији, Београд, 2020. С. 31.
11. *Милинчић А.М, Некић Н.* Првобитни храм Св. Александра Невског, У Руско културно наслеђе у Србији. Ур. Милинчић А.М. *Руско културно наслеђе у Србији.* Центар Руског географског друштва у Србији, Београд, 2020. С. 32–33.
12. <https://ich.unesco.org/en/RL/slava-celebration-of-family-saint-patrons-day-01010>
13. Република Србија - Министарство културе и информисања, Листа елемената нематеријалног културног наслеђа Србије, Етнографски музеј у Београду. доступно на <http://nkns.rs/cyr/elementi-nkns>

© Милинчић М.А., Вукоичић Д.Ж.,
Гатарич Д.Р., Милинчић У.В., 2023

УДК 930

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЭТАЛОНЫ МУЖЕСТВА В КОНТЕКСТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ТРАДИЦИОННЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Пак Елена Сергеевна

*кандидат культурологии, доцент кафедры
лингвистики и межкультурной коммуникации, Российский
государственный университет им. А.Н. Косыгина, Москва, Россия*

Аннотация. В данной статье рассматривается специфика национального эталона мужества на примере двух исторических личностей Александра Невского и Федора Ушакова. Цель данной статьи - выявление общих черт и нравственных характеристик данных культовых фигур российской истории как эталонов высоких нравственных идеалов. Методы исследования - сравнительный анализ, обобщение. Национальные герои Александр Невский и Федор Ушаков всегда выступали трансляторами традиционных христианских ценностей, консолидирующих русский народ, эталонами определенных качеств, в первую очередь, мужества и стойкости. Эти качества соотносятся с рядом других важных характеристик, таких как мудрость, правдолюбие, смирение. Актуальность темы связана с аксиологическим конфликтом, назревающим в современном постиндустриальном обществе и необходимостью сохранения традиционных нравственных эталонов.

Александр Невский и Савва Сербский:
подвиг и святость в языке, литературе, культуре, истории

Сборник статей

Научное издание

Печатается в авторской редакции

Ответственность за аутентичность и точность цитат, имен, названий и иных сведений, а также за соблюдение законов об интеллектуальной собственности несут авторы публикуемых материалов

Технический редактор
Манойлович Н.
Кузьмина Л.А.

Подготовка макета к печати
Николаева Н.А.